

10. שביעות-רצונו של המצולם על-פירוב איננה עולה על מחצית שביעות-רצונו של הצלם, וכרגיל אף פחותה מזה — מכל הצלום שהוא. 1. הצלם (א) מופתע לגלות דמות על התשליל, (ב) מרוצה אם הדמות מופיעה בחדות, בצפיפות ובניגוד סבירים, (ג) מאושר אם יש בה דמיון ליצור אנושי כלשהו, (ד) ושופע אושר אם ניתן להכיר בה את צלם דמותו של המצולם. 2. לעומת זאת, המצולם (א) זוכר את עינויי העמידה לפני המצלמה, (ב) יודע כי הוא, או היא, יפים. 3. לפיכך, אם אין הוא נראה יפה בתצלום, הרי זה רק משום שהצלם הוא מבולבל, מפגר ומטומטם.⁹

11. עדותם של החושים מאששת את זאת עוד יותר. אחרת, כיצד היו ליקויי-הלבנה מגלים קטעים שצורתם היא כצורה הנראית לנו? כפי שהדבר הינו, הצורות אשר הלבנה עצמה מראה חודש-חודש הן מכל סוג — ישרות, גבנוניות, קעורות — אולם בליקויי-לבנה הצללית היא תמיד מעוגלת; והואיל והיטלה של הארץ הוא-היא העושה את ליקויי-הלבנה, צורתו של קו זה נובעת מצורת פני הארץ, שהם כדוריים, אם כן.

— אריסטו, על השמים

III. הכרת טיעונים

אנו שבים עתה לבעיית הכרת הטיעונים. בכל טיעון נטענות הקדמה אחת או יותר — ומסקנה אחת. אולם לא כל אוסף טענות מהווה טיעון. עיתונים, כתבי-עת, וספרי היסטוריה מלאים בשפע של טענות, ובכל-זאת הם נוטים להכיל טיעונים מעטים יחסית. הכלת טענות אחדות היא תנאי הכרחי כדי שדיון מסויים יביע טיעון, אולם אין היא תנאי מספיק. אף-על-פי-כן תנאי הכרחי זה מאפשר להבחין בין טיעונים וסוגים אחדים של לא-טיעונים, שעמם הם מבולבלים לפעמים.

התבונן בטענה זו:

אם אובייקטים אמנותיים הם הבעתיים, הם שפה.

טענה כזאת נקראת 'תנאי'. מרכיבה, אובייקטים אמנותיים הבעתיים, איננו נטען, ואף לא מרכיבה השני, הם שפה. מה שנטען הוא רק שהראשון גורר את השני, אולם שניהם יכולים להיות מוטעים. שום הקדמה איננה

9. לפי היתר מן המו"ל, מתוך A. Sussman, The Amateur Photographer's Handbook, N.Y., 1962.

נטענת, שום היסק איננו נעשה, שום מסקנה איננה נתבעת כנונה: אין כאן שום טיעון. אבל התבונן בציטטה הבאה מתוך חיבורו של ג'וזף דיואי, האמנות כחוויה:

הואיל ואובייקטים של אמנות הם הבעתיים — הם שפה.

כאן אכן לפנינו טיעון. הטענה אובייקטים של אמנות הם הבעתיים נטענת כהקדמה, והטענה הם שפה מוצגת כנובעת מן ההקדמה, ולכן היא נטענת כאמיתית. טענת-תנאי יכולה להיראות כטיעון, אולם אין היא טיעון; ויש להבחין בין השניים.

התבונן בקטע אחר הנראה — במבט ראשון — דומה אף יותר לטיעון. במבוא לתאורוס של רוג'ר'ט אנו מוצאים:

מלים נרדפות הן משרתים טובים, אך אדונים רעים; לכן ברור אותן כזהירות.

על-אף נוכחותו של מסמך-המסקנה הרגיל "לכן" בקטע שלמעלה, כרגיל איננו חושבים ביטויים כגון אלה כמביעים טיעונים. בעקבות "לכן" בא צו, ולא טענה, והואיל וצו איננו לא אמיתי ולא שקרי, אין יכולים להציגו כאמיתי על-סמך הנטען בשאר הקטע. כל אימת שצו ולא טענה תופס את המקום המתאים למסקנה, אין לפנינו ארגומנט. הקדמות ומסקנות חייבות להיטען בארגומנט, והוה הטעם מדוע קטעים כגון אלה אינם מביעים ארגו-מנטים.

כבר העירונו כי אף-על-פי שכל קטע המביע ארגומנט מכיל טענות שונות הנטענות בו, לא כל קטע שבו נטענות טענות אחדות חייב להכיל ארגומנט. שכן כדי שארגומנט יהיה נוכח, אחת מן הטענות הנטענות חייבת להיות מוצגת כנובעת מטענות אחרות שנטענו כאמיתיות, והמוצגות כבסיס, או כטעמים להאמין במסקנה. הצגה זו עשויה להיות גלויה או מוסתרת. אפשר לעשותה גלויה בעזרת השימוש במסמך-הקדמה או במסמך-מסקנה, או בעזרת הפעת מלים כגון "חייב", "מוכרח", "בהכרח", וכיוצא בהן — במסקנה. אולם נוכחותם של מסמכי-טיעון אלה איננה תמיד הפוסקת. כבר נוכחנו כיצד המלה 'לכן' עשויה להיות מלווה צו תחת מסקנה. לא מעטים ממסמכי-טיעון אלה ממלאים גם תפקידים אחרים. למשל, אם נשווה:

לאחר שאמננו גמר את לימודיו בבית-הספר לרפואה, הכנסתו הצפויה גבוהה מאוד.

ככלות כל הדברים, כאשר העולם גמור ונסתם עליו הגולל, איננו יכול לשית לו תכלית לשפר או לתקן, ולפיכך הוא נקמה גרידא.

— ארתור שופנהאור, "השיטה הנוצרית"

6. ההבחנה האמיתית בין צורות אלה... היא, שבדמוקרטיה הבריות מספקים ומפעילים את הממשל אישית: ברפובליקה הם מתכנסים ומפעילים אותו על-ידי נציגיהם וסוכניהם. עקב זאת חייבת דמוקרטיה להיות מוגבלת למקום קטן. רפובליקה מסוגלת להקיף אזור נרחב.

— James Madison, *The Federalist*, XIV

7. לא נערכו מחקרים נרחבים ושיטתיים על השינה שהישו מקצועות שונים, כך שאיננו יודעים אם אינטלקטואלים זקוקים לפחות שינה מאשר אתלטים, ואם פעולה גופנית, בניגוד לפעולה רוחנית, משפיעה על שיעור שנתו של אדם. סיפורים אישיים אין בכוחם להכריע בשאלה זו. אפילו כשאינם מווייפים במתכוון, אין הם מהימנים, שכן הבריות אינם מדייקים בדברים על הרגלי השינה שלהם.⁷

8. הואיל והאיכרים בני הינדו לעולם לא ישחטו פרה, הבקר היחיד המצוי לאכילה הוא זה שמת מיתה טבעית; אכילת בשר-בקר מסתכמת איפוא באכילת נבלות.⁸

9. "...היית במועדונך כל היום, רואה אני."

"הולמס יקירי!"

"האם צדקתי?"

"בוודאי, אבל איך —?"

הוא צחק לארשת-פני הנבוכה.

"יש אצלך תמימות נעימה, וטסון, הוופכת לתענוג הפעלת כל אחד מן הכשרונות הועירים העומדים לרשותי — על חשבונך. ג'נטלמן יוצא לו ביום גשום ובוצי. הוא חוזר בערב בלי רבב, כשכובעו ומנעליו עדיין מבהיקים. הוא היה, אם כן, תקוע כל היום. אין הוא אדם בעל ידידים אינטימיים. היכן יכול היה איפוא להיות? האין זה ברור?"

— A. Conan Doyle, *The Hound of the Baskervilles*

7. לפי היתר, מתוך Sleep and Julius Segal, and Gay Gaer Luce and Julius Segal, Inc., N.Y., 1966.

8. מתוך "The 'Untouchables' of India" by M. N. Srinivas and André Beteille in *Scientific American*, vol. 213, December 1965.

15. מופרטוי היה אדם מקורי במחשבתו, אולם לא היה אדם בעל חוש מעשי מוצק. דבר זה מוכח מן התכניות שהוא הגה בלי הרף: הצעותיו הגויעו למצוא עיר שבה ידברו לטינית בלבד, לקדוח חור עמוק באדמה כדי לגלות חומרים חדשים, לכוון מחקרים פסיכולוגיים באמצעות אופיום ובעזרת ניתוח קופים, להסביר את עיצובו של העובר בעזרת חוק המשיכה, וכיוצא באלה.

— Ernst Mach, *The Science of Mechanics*

II. כל אחד מהקטעים הללו מכיל יותר מטיעון אחד. הפרד אותם

וזזה את הקדמותיהם ומסקנותיהם:

* 1. החניכות הממושכת אינה מחנכת למעשה צעירים לתעשייה. פועל העובד בקבלנות נוטה להיות חרוץ, שכן הוא מפיק רווח מחרירותו. חניך נוטה להיות עצלן, ועל-פי-רוב הוא אכן עצלן, משום שאין לו עניין מיידית להיות שונה.

— Adam Smith, *The Wealth of Nations*

2. איננו יכולים להשוות תהליך עם "חלוף הזמן" — אין דבר כזה — אלא רק עם תהליך אחר (כגון פעולת כרונומטר).

לפיכך אנו יכולים לתאר חלוף הזמן אך ורק על סמך איזה שהוא תהליך אחר.

— L. Wittgenstein, *Tractatus Logico-Philosophicus*

3. הואיל ואיש שנעזב לנפשו איננו יכול להבין את כל הדברים הטובים

שהיה באפשרותו להשיג אילו היה במצב אחר, חייב הוא לחיות ולעמול עם הזולת. אולם החברה האנושית איננה אפשרית בלי אהדה ואהבה; לפיכך הסגולה הראשונה שמחובתו של כל אדם לפתחה, היא האהבה לאנושות.

— M. M. Sharif, *Muslim Thought*

4. החופש, אף-על-פי שהוא בין הגדולות שבכרכות, איננו בעצם גדול

כביטחון, ככל שתכליתו של הראשון היא קידומו והשבחתו של הגויע, ותכליתו של השני היא שימורו והמשכתו. ולכן, כאשר השניים מתנגשים זה בזה, חייב החופש, ויהיה תמיד חייב, להיכנע לביטחון, שכן קיומו של הגויע חשוב מהשבחתו.

— J. G. Calhoun, *A Disquisition on Government*

* 5. ...אמרים לנו כי אל זה, המצווה לסלוח ולמחול על כל משגה, איננו נוהג כך כל עיקר בעצמו, אלא עושה ממש את ההיפך; שכן עונש הבא

- * 5. במים מצוי חום כמוס רב יותר מאשר באוויר: קלוריות רבות יותר דרושות לחמם כמות מסויימת של מים, מאשר כדי לחמם כמות שווה של אוויר. לפיכך טמפרטורת הים קובעת בדרך-כלל את טמפרטורת האוויר שמעליו.⁵
6. הוא [מלתוס] אומר, למשל, כי רוחים ומשכורות עשויים לעלות באותו זמן עצמו, ותדיר אכן כך קורה. זה, אומר אני, לא יתכן. מדוע? משום שהערך נמדד באחוזים, וערך גבוה פירושו אחוז גבוה מכלל התוצר. כאשר חלק מן השלם גדל, מן ההכרח שהחלק האחר יצטמצם.
- David Ricardo, Notes on Malthus
7. האורח המעריר את "עצמאותו" עד כדי כך שלא יטול חלק במפלגה פוליטית, מערער למעשה את העצמאות. שכן הוא נוטש את חלקו בקבלת החלטות ברמה הראשונית: בחירת המועמד.
- Bruce L. Felknor, Dirty Politics
8. הואיל ואושר תלוי בשלוות-הנפש, והואיל ושלוות-נפש מתמדת תלויה בכיטחון שיש לנו בעתיד, והואיל וכל כיטחון תלוי בידעיה שנרכוש על מהות האלוהים והנפש, יוצא מכך שהמדע הכרחי לאושר אמיתי.
- Leibniz, Préface à la Science Générale
9. עריצים שולטים בעזרת האימה. הם יודעים כי החרד מן האלוהים איננו חרד משום דבר אחר: ולפיכך הם עוקרים מן המחשבה, באמצעות וולטר (Voltaire) שלהם, האלווטיס (Helvetius) שלהם, ושאר הכנופיה הנודעת לשמצה, את הסוג היחיד של יראה המולידה את אומץ-הלב האמיתי.
- Edmund Burke, A Letter to a Member of the National Assembly
- * 10. אילו ההתנהגות הכלכלית היתה אותה תופעה נטולת-חיים המתוארת לפעמים בדגמים הכלכליים, הרי שקווי-הצביון היחידים של העיסוקים היו המיומנות שבהם וההיצע והביקוש להם. אולם עיסוקים הם תופעות סוציו-לוגיות נרחבות, ולא תופעות כלכליות צרות, ולכן הינם מוזהים במידה מרעת עם תופעות לא-כלכליות בקהילה.
- S. Nosow and W. H. Form, Man, Work and Society

5. H. F. Garner, "Rivers in the Making," *Scientific American*, vol. 216, April 1967.

11. הואיל ובטולה יולך כנראה להלאמה גוברת והולכת של הבעלות על הטובין, והואיל והיא ממריצה בצורה כה ברורה לצבירת רכוש עד שהיא חיונית לפעולתו של הקפיטליזם, הירושה היא מוסד הטבוע בעצם מהותה של הכלכלה הקפיטליסטית.⁶
12. התיירות [במצרים] היתה צריכה בימים כתיקנם להביא מאה מיליון דולר בשנה — עם אטרקציות כמו הפירמידות, הספינקסים, והקברים והמקדשים הפרעוניים האחרים. אולם הכנסותיה יהיו השנה ארבעים מיליון דולר בלבד, משום שבריטניה הטילה פיקוח המור על המטבע הזר של תייריה, מערב-גרמניה מניאה את אזרחיה מלנסוע בחופשתם למצרים, לאחר שקהיר ניתקה את יחסיה הדיפלומטיים עם בון עקב הכרת בון בישראל, והאמריקאים תפוחי-הארנק סולדים מן המלונות של הדרגה השנייה, השירותים לקוי והמוזון המוזהם.
- Lee Griggs, "Business Around the Globe: Egypt's Broken-down Economy," *Fortune*, May 1967, page 70.
13. נשות החבל ההרי הרעבות-למחצה יולדות תכופות יותר מעשרים ילדים, ואילו תכופות יקרה שגברת מעודנת ומפוטמת איננה מסוגלת ללדת כלל, והיא כרגיל שבורה וסחוטה לאחר שילדה שניים או שלושה. עקרות, שהיא כה שכיחה בקרב נשי המעמד הגבוה, נדירה מאוד בקרב הנשים שמצבן נחות. נראה כי המותרות בקרב המין היפה, אף-על-פי שהם מציתים אולי את התשוקה לתענוגות, מחלישים תמיד, וחזיר הם הורסים לחלוטין את כושר הרבייה.
- Adam Smith, *The Wealth of Nations*
14. החלון המערבי, שהוא השקיה בעדו בכוונה רבה כליכך, הינו מיוחד, כפי ששמתי לב, מכל החלונות האחרים בבית, בכך שהוא מאפשר את המבט הקרוב ביותר אל אדמת הביצה. ישנו רווח בין שני עצים המאפשר לאדם הניצב בנקודת-הצפייה זו להסתכל למטה ישר דרכו, ואילו מכל שאר החלונות אפשר רק לזכות בהעפת-עין מרוחקת. מכך יוצא איפוא בודאות כי ברימור — הואיל ורק חלון זה היה משרת את מטרתו — השקיה החוצה בחפשו משוה או מישהו על אדמת הביצה.
- A. Conan Doyle, *The Hound of the Baskervilles*

6. לפי היתר, מתוך William N. Loucks and J. Weldon Hoot, *Comparative Economic Systems*, by William N. Loucks and J. Weldon Hoot, Harper & Brothers, N.Y., 1948.

מצויה בו ההקדמה, שאין התנגדות השמלית בסלילים מוליכיים של מגנט בעל מוליכות עליונה, וממנה מוסקת בטיעון הראשון המסקנה, ששום אנרגיה איננה מתכבזת כחום ממגנט בעל מוליכות עליונה. אחר-כך, בטיעון השני, מסקנתו של הטיעון הראשון משמשת כהקדמה, שממנה מוסקת מסקנה נוספת, שאפשר לקיים שדות חזקים במגנט בעל מוליכות עליונה בלי לבזבז למעשה אנרגיה.

תרגילים⁴

1. זהה את ההקדמות והמסקנות בקטעים הללו, שבכל אחד מהם מצוי טיעון אחד בלבד:
- * 1. צוין כי אף-על-פי שמחזוריים עסקיים אינם תקופות, הם מתוארים היטב במונח 'מחזוריים', ואפשר איפוא למדוד אותם.
— James Arthur Estey, *Business Cycles*
2. הואיל ופילוסופיה מדינית היא ענף של הפילוסופיה, הרי שאפילו ההסבר הארעי ביותר על מהות הפילוסופיה המדינית איננו יכול לעמוד בסתירה להסבר, ויהא הארעי ביותר, על מהות הפילוסופיה.
— Leo Strauss, *What is Political Philosophy and Other Studies*
3. בין אם הארגומנט שלנו עוסק בענייני הציבור ובין אם בנושא אחר, חובה עלינו לדעת חלק מן העובדות, אם לא את כולן, על העניין שעליו אנו מדברים ומתווכחים. ולא — אנו עלולים לעמוד בלי חומר לבנות ממנו ארגומנטים.
— אריסטו, רטוריקה
4. "...התיאור הנפוץ ביותר שאפשר לתת לחוזה הוא גם המדויק ביותר, דהיינו, שהוא הבטחה או סדרת הבטחות אשר החוק יאכוף אותן."
ברור איפוא שחקר חוזים הוא חקר הבטחות.
— William H. Spencer, *A Textbook of Law and Business*

4. פתרונות לאותם תרגילים המסומנים בכוכב נמצאים בסוף הספר.

לקורא או למאזין להבין על מה טובב הארגומנט. למשל, במחקרים על הפסימיזם כותב שופנהאואר (Schopenhauer):

אם החוק הפילי אוסר התאבדות, אין זה טיעון תקף בכנסייה; ומלבד זאת, האיסור הוא מגוחך; שכן מהו העונש היכול להפחיד את האיש שאיננו ירא מן המוות עצמו?

כאן החומר שלפני הנקודה-ההפסיק הראשונים איננו לא הקדמה ולא מסקנה. אבל בלי שיוצגו מלים אלה, לא נוכל לדעת לאיזה "איסור" מתכוונים במס' קנה. כאן המסקנה היא, שהאיסור שהחוק הכללי מטיל על ההתאבדות הוא מגוחך. ההקדמה המוצעת לתמיכתו היא, ששום עונש איננו יכול להפחיד את האיש שאיננו ירא מן המוות עצמו. דוגמה זו גם מוכיחה שאפשר להביע טענות בצורת "שאלות רטוריות", המשמשות להביע טענות ולא לשאול שאלות, אפילו בהיותן שאלות לפי צורתן*.

ישנם קטעים העשויים להכיל שני טיעונים או יותר, בין אם זה אחר זה ובין אם זה בתוך זה. למשל:

אין זה הכרחי — לא, אם כי זה נוח — שהרשות המחוקקת תהיה תמיד בנמצא; אבל בהחלט הכרחי שהרשות המבצעת תהיה קיימת, שכן לא תמיד נחוץ שיעשו חוקים חדשים, אבל תמיד נחוץ שתיעשה איפתם של החוקים (John Locke, *Concerning Civil Government*).

אפשר לנתח קטע זה בדרכים שונות, אולם דרך אחת ישרה לחלוטין היא לראותו כמכיל שני טיעונים נפרדים. באחד — המסקנה, שאין זה הכרחי שהרשות המחוקקת תשב באופן רצוף, נתמכת בכך שלא תמיד נחוץ שיעשו חוקים חדשים. באחר — המסקנה, שבהחלט הכרחי שהרשות המבצעת תתמיד בקיומה, נתמכת בכך שתמיד נחוץ שתיעשה איפתם של החוקים. בקטעים מסויימים, המכילים יותר מטיעון אחד, הקשר בין הטיעונים הדוק אף יותר, כמו במקרה שמסקנתו של טיעון אחד היא הקדמתו של האחר. ראה, למשל, קטע זה:

הואיל ואין התנגדות השמלית בסלילים מוליכיים של מגנט בעל מוליכות עליונה, שום אנרגיה איננה מתכבזת כחום, ואפשר לקיים שדות חזקים בלי לבזבז למעשה אנרגיה.³

* צורתן התחבירית או דקדוקית (הערת העורך).
Scientific American, Vol. 216, March, 1967.

3. W.B. Sampson, P.O. Craig, and M. Strongin, "Advances in